

KÖSZEGI LAJOS

OIDIPUSZ

ARCHEOLÓGIÁJA ÉS GENEALÓGIÁJA

Avagy honnan jövünk az apák útján

(Levél Ruszt Józsefnek)

IDŐ. ARÉSZ ("Αρης) energiáinak korszakába pillantunk vissza, innen a Vízöntőből, át a Halak korszakán. A Nap (Apollón) az állatövön vonulva 2160 év alatt halad át egy jegyen. A görögség a nyugtalan, harcra kész Arész=Mars jegyében lép fel, ez a tüzes Kos (Αρήν=Bárány) korszaka, amelynek uralkodó planétája a Mars. Baktay írja, hogy ekkor mindenütt új, merész és úttörő szellemiség kezdett kibontakozni, s ezzel együtt új jelképek foglalták el a régiek helyét. A kos, a bárány (Jézus) megjelent a pásztorénekekben, vagy a véres kosáldozat-rítusokban. Ábrahám – még a Bika jegyében jön, de már elővételezi az új korszakot – kös-áldoz az Úrnak, a Kos/Bárány pedig megváltja az ő fiát. Mózes a korszakhatáron vezeti ki népét az egyiptomi rabságból, intézménnyé teszi a bárányáldozatot. A Kos poláris kiegészítője a Mérleg, a kiegyenlítő Törvény eszméjével. Amikor Mózes Törvénytábláival az aranyborjút összetöri, akkor a letűnt, közvetlenül korábbi Bika-korszakot számolja föl. A Bika poláris kiegészítője a Skorpió, jelképe a gyógyító-bölcs rézkígyó. A Bika-korszak jellegzetes szellemi centruma volt Kréta és Kisázsia. A Kos korszakának kultikus tartalma a zsidó vallásban jutott a legteljesebb és legnyilvánvalóbb kifejezésre, JHVH (יהוה) egyetlen kozmikus rendjébe kapcsolódtak, így váltak a Kos-korszak igazi megtestesítőjévé. Ugyanakkor a görögség is a maga módján megjelenítette az új korszakot. Megpróbálták a Bika (*tehén*) és poláris kiegészítője a Skorpió (*kígyó*) energiáit egyesítve új távlatot nyitni. Ez csak akkor járhatott sikerrel, ha nem pusztítják el a korábbi korszak eredményeit, hanem a Kosban/Bárányban egyesítik. A korszak előrevivő alakjai *pásztor*ként (Teiresziász) jönnek. A görögség fundamentális tragédiája, hogy Arész/Arén (latinul: Aries) új korszakának követelő energiája mellé nem társult az isteni Törvény. Mert bár Arész (Mars) az Arén (Kos=Bárány) csillagjegyének (khtonikus eredetű) fundamentális isteni ősen energiája, ám a görög mitológiában (a Bika-korszakban szétáradó) Zeusz tékozló, meg-nem-értett, megvetett fia. Jelvényei: lándzsa/fallosz (♂=a Mars asztrológiai jele), égő fáklya, kutyák, kányák. Lovai: Villám, Láng, Lárma, Rettenet. A féktelenség istensége, epitheton ornansai: erős, hatalmas, gyors lábú, dühöngő, ártó, csapongó, emberpusztító, városromboló, véres. A rendkívül érzékeny, lángoló-hódító szerelemre éhes férfinek, Arésznek sikerült elnyernie a szépség és a szerelem istennőjének, (a khtonikus eredetű) Aphroditénak (latinul: Vénusz=♀, a Bika csillagjegyének uralkodó, *női* energiája) szerelmét. Aphrodité az ügyes kezű és legcsúfabb istenség, Héphaisztosz felesége. Arésszal való törvénytelen kapcsolatukból születik a szárnyas és íjas fiúcska, Erósz, majd *Harmónia* (továbbá: Deimosz=„Rettegés/Rémület” és Phobosz=„Félelem/Menekülés”, Arész elválaszthatatlan kísérője). Arész „szerelmi” kiadásával szemben nem, vagy alig működik Aphrodité igazi, hiteles és aktuális (a Kos-jegy poláris társának, a Mérleg-jegynek) energiája. A Mérleg-jegy uralkodó bolygója ugyancsak az Aphrodité/Vénusz, de ennek *férfi* energiája az, amiből most a rend, a szépség, a szeretet Törvénye sugárzik, amit arészi-fallikus bevetéssel meg kellene valósítani, mert teljes mértékben időszerűvé vált. A görögség az erő és szépség birtokában élt, ám csak archaikus emberi torzót hagyott ránk az isteni Törvény hiányában. Talán mert Arész/Mars és Aphrodité/Vénusz kapcsolata, mint láttuk, *törvénytelen* volt. A tékozló erő és a szépség férfioldala nem forr össze maradandó, egyetlen kozmikus renddé. A thébaiak nem Arésznek

áldoznak majd, hanem Dionüszosznak és Héraklésznak, a héroszoknak, akik náluk „születnek”.

TÉR. THÉBAI (Θη̃βαι), istenek és emberek kozmikus találkozásának hallatlanul forgalmas, örökké forrponton álló kereszteződése. Mykénevel együtt a görögség mitikus fókusz–ikerpontja, az isteni és emberi kapcsolatok köldöke, kavargó–ellobbant hérosztörténetek hamuja, amit Európé khtonikus (χθόνιος) arcán kövekké simított és szétszórt az időben a tengerről fáradhatatlanul vibráló szél. Mai romja a központi (ATTIKH) és közép–görögországi (K.ΕΛΛΑΔΑ) tartomány határán fekszik, ΒΟΙΩΤΙΑΣ földjén, Athéntól északnyugatra 60 km–re. A tenger északon és délen egyaránt 20 km. A hellenizmus anyaméhe, Thébai, miután Kr.e. a 4. században az Athénnal vívott csatában elesett, a láthatatlan világokba zuhant. Dicsőségéből és gazdagságából mára alig maradt valami az öt érzékszervével közelítő turistának. Egy mykénei kori palota maradványai szemlélhetők meg a Pindar utcában, és a Naehé múzeumban egy középkori vár töredékei. A történelem előtti–feletti város és Kadmosznak, Thébai alapítójának palotája romjai a városon kívül egy kopár dombon jelzik az időkaput, ahol beléphetünk egy sokkal mélyebb és határtalan jelenbe.

(Ami talán hipnotikus jelentőségű számomra itt, hogy Thébai kövei között találtak rá a 14. században a kisázsiai eredetű – valószínűleg krétai –, *lineáris B* írást hordozó pecséthengerekre, amely a föníciai és a görög írás között az és volt. A *lineáris B* (minószi) írást azonban nem a thébai pecséthengerekről és edényfeliratokról fejtette meg az angol építész Ventris, hanem a Homérosz előtt ötszáz évvel korábbi knósszoszi és pyloszi táblákról. A thébai *lineáris B* feliratos edények, az agyag összetételének elemzése alapján, Krétán készülhettek. Thébai Kr.e 1300–ig, a krétai Knósszossal szinkronitásban, a korszak legfontosabb városa. A hagyomány úgy tartja, hogy Kadmosz hozta el az írást a görögöknek. Szeptemberben három hétre, főképp Krétára utazom...)

KADMOSZ (Κάδμος), a föníciai király fia, miután hűgát, Európét Zeusz bika képében elrabolta, a lány keresésére indult. Hasztalan bolyongott Thrákiában, ezért a delphoi Apollón–jósdához fordult tanácsért. Azt a választ kapta, ne keresse tovább hűgát, hanem induljon el egy tehén nyomában, amelyet a templomból kijövet megpillant. Ahol a tehén lefekszik pihenni, ott Kadmosz építsen várost. Kadmosz megtalálta a holdjelű tehenet, megvásárolta az agyagból született Pelagón nevű pásztortól. A földet, ahová a tehén elvezette, „tehenország” (ΒΟΙΩΤΙΑΣ–nak) nevezték el. Kadmosznak, hogy *a jóslatot engedelmesen végrehajtsa*, hogy a barnaleplű földnek fölláldozza a tehenet, tisztító vízre volt szüksége. A közeli forrást azonban Arész, a hadisten sárkányfia őrizte. Kadmosz (=Kozmosz?, a Fegyvertelen) egy kővel agyonütötte a sárkánykígyót, és Arész dombján megalapította Thébai akropoliszát, centrumában Kadmeiával, a híres palotával. Vajon lehet-e Arész birtokán emberi várost építeni? Szophoklész Arészt „megvetett” istennek nevezi. Minden mai balga tudja, hogy Arész, a hadisten – legalábbis ahogy a görögök láttatják – az alattomos, csalárd háború, a harc kedvéért való harc istene, míg Pallasz Athéné a fair play harc istennője. Thébai alapítása a birtokháborítás alapesete. A város köveit kétkomponensű malterrel, egy holdjelű *tehen* (anyaföld) és egy arészi *sárkánykígyó* (gyógyító–tisztító bölcsesség), a bőség (nő) és a viszály/felkavart–bölcsesség (férfi) vérével illesztik össze. A thébai palota és a város falai, két folyó között (az egyik folyó neve: Iszménosz...) lantszóra épültek fel. Amphion *héthúrú* lantjátékára (makrokozmosz) megindultak a kövek és a fák, amelyekből Zéthosz *hétkapujú* várost (mikrokozmoszt) rakott össze. Amphion ikertestvére (ők ketten: dioszkuroszok), Zéthosz – Zeusz és Antiopé fia – lett a város oltalmazó istene, akinek feleségét Thébének hívták, róla kapta nevét Thébai. Kezdődhet történetünk. Kadmosz – egy *nagyévig* – nyolc esztendeig szolgált Arésznál, hogy kiengesztelje. Zeusz utasítására, Arész leányát, Harmóniát – még a szolgálat előtt – Kadmoszhoz adta feleségül. (A mennyegzőn minden istenek megjelentek, mint akik még egyszer, utoljára egy asztalhoz ülnek, hogy aztán irtózatos erővel beindítsák vetélkedésüket egymás ellen, játszmájukat az emberi erőterben téve láthatóvá, a *balga* bábok sorsában.) Kadmosz és Harmónia frigye azonos (homológ) az istenek

országában, Dionüszosz és Ariadné–Aphrodité frigyével. A hagyomány azt mondja, hogy Kadmosz és Harmónia házasságából született Polüdórosz, Labdakosz apja, Laiosz nagyapja, Oidipusz dédnagyapja. Kadmosz élete alkonyán Harmóniával, *tehen*fogaton Illyriába költözött, ott *kigyó*vá változtak – talán Arészhoz, az apóshoz, az apához tértek vissza *kigyó*vezeklésben. Kadmosz sorsa – Európét *így* megtalálva – a város(poliszgörögség)*alapítás* és a *vezeklés* – *korszaknyitás* volt. Kadmosz útja bizonyos tekintetben párhuzamos (analóg) Oidipuszéval. Elvetette a magot, amelyből spirális mozgásban növekszik egy felfoghatatlan mértékű tisztító szenvedéstörténet.

POLÜDÓROSZ (Πολύδωρος) csupán névrokona a trójai Priamosz fiának, akit Akhilleusz ölt meg az iliászi harcmezőn. A mi Polüdóroszunk Kadmosz fia volt, s neve az jelenti „sokajándékú”. Talán a neve mentette meg őt lánytestvérei szörnyű sorsától. Kadmosz és Harmónia négy lányának nem volt „ajándék” az élet: Szemelét villám sújtotta agyon (vele együtt a thébai palota egy része is elégett), Agaué tébolyában széttépte kisfiát, Autonoe pedig egy nap csak kisfia csontjait találta, míg Inó fiával a tengerbe ugrott. A Kadmosz–lányok kisfiainak rettenetes halála – a háttérben működő arészi energián túl – talán arról szól, hogy ne legyen ez a történet. De valószínűbb, hogy a gyermekhalálok az istenek harcának felesleges irányait zárták le, s az erőjáték hatékonyabb és folytonosabb irányát jelölték ki: magát Polüdóroszt. Az egyetlen fiúra maradt a thébai királyi trón, ő lett nemzedékek között a híd, az istenek játszmájának „önajándéka”. Polüdóroszról vajmi keveset tudhatunk. A thébai palotában, Szemelé kiégett kamrájában Démétér–szentélyt alakított ki, ahová senki sem léphetett be. Az érinthetetlen szentély valószínűleg a kreóni időkig, s talán azon is túl, magába szívta és őrizte a kadmoszi palota sötét titkait. Ez vált a palota láthatatlan szívévé. Ide vonulhatott el önvakítása után Oidipusz. Polüdórosz másik neve: Pinakosz volt, az „írótablaember”, a kadmoszi írástudó örökséget így vitte tovább. Fiát, Labdakoszt egy betűről nevezte el, ami az ábácében a κ (10. betű, kappha <ld.: Κάδμος>, a jel számértéke: 2! – nem tudom eléggé hangsúlyozni számmisztikai jelentőségét!) után következik, jele: λ (11. betű, *lámbda* – számmisztikai értéke: 3!).

LABDAKOSZ (Λαβδακος), Kadmosz unokája életéről még annyit sem őrzött meg az emlékezet, mint apjáról, Polüdóroszról. Csupán Apollórosz számol be arról, hogy Labdakoszt őrzöngő bakkhánsnők tépték darabokra.

LAIOSZ (Λαίος) egyéves csecsemő volt, amikor Labdakoszt megölték. Neve annyi mint „a nép királya”. De a köznyelvben mást is jelent, például azt, hogy „*bal*”. Laiosz – annak alapján, ahogy ezt Euripidész a Khrüszipposzban leírja – a fiúszerelem feltalálója. Mikor az ifjú Laiosz (Zéthosz és Amphion thébai uralkodása alatt) vendégségben időzött Pelopsznál (Tantalosz fiánál...), kocsihajtásra tanította Pelopsz szépséges napfiát, Khrüszipposzt, az „aranylovú”-t. Laiosz beleszeretett Khrüszipposzba és elrabolta, vagy inkább izzó szerelemben megszöktette. Pelopsz ezért megátkozta Laioszt: *soha ne lehessen fia, vagy ha mégis, akkor fia kezétől haljon meg*. Khrüszipposz, Laiosz első felesége, végül Laiosz ágyában halt meg (megölték?, vagy öngyilkos lett szégyenében? – Aiszkhülosz nem a fiúszerelem feltalálóját látta Laioszban, hanem a rossz, birtokló szeretőt, akin a gyönyörű *appolóni* fiú tönkrement). Laioszt (szintén λ=3!), aki feleségével Iokasztéval együtt annyira akartak utódot, *háromszor* világosította föl a delphoi jósda (ebből kettő): „Ne vedd el magját gyermekeidnek az istenek akarat ellenére! Ha fiat nemzel, meg fog ölni a sarjad, s egész házad vérbe fullad.” És: „Laiosz, Labdakosz fia, pompás utódokat kívánsz? Nemzeni fogsz egy kedves fiút, de az lesz végzeted, hogy saját gyermeked keze által veszíted életedet. Mert így látta jónak Zeusz, Kronosz fia, engedve Pelopsz rettenetes átkának, akinek a fiát elrabolta. Ő könyörögte le rád mindezt.” Laiosz végzete beteljesedett. Élete/Sorsa két pólusa,

a két legnagyobb emberi vágy/félelem-energia inerciája: egyszerre mérhetetlen „*napfényívó*” a szerelemben, s egyszerre fokozhatatlan iszonyat (a pontosan kimért, elkerülhetetlen) *esztakton* (ἔσχατον) rettenetétől. Halhatatlanság és halál, a határtalan és vég, a gyönyör és kín, dicsőség és szégyen, mámor és üresség kozmikus malomkövei között élt. De ebből csak az apollóni *jobb*oldal, a „napfényívás” érdekelte igazán, a *bal*oldalnak ott volt ő maga – az igazi *balga*. Oidipusz, a fia megölte, midőn negyedik útjára indult Delphoiba a *jobb* bizonyosságért – megkapta.

IOKASZTÉ (Ἰοκάστη) a görögség leghíresebb királynéja. Ekhion, sárkányfogveteményből kikelt egyik szpartosz harcos, a „kígyóember” ükunokája. Ekhion alakjában (akinek Kadmosz lánya, Agaué volt a felesége) kézenfekvőnek látszik felfedezni a khtonikus istenség energiáit, az arészi származást. Mindezt tompítja, átszűri a nagyapa, Pentheusz (Πενθεύς, ld. pentheó: „szenvedek”) a „fájdalmak embere” alakja. Arész rajtuk keresztül marad meg Thébaiban. Pentheusz szintén az egyik Kadmosz-lánynak, Autoonéának volt a férje. Bár Kadmoszt fia, Polüdorosz követte a trónon, de a tényleges királyi hatalom Pentheusz kezében volt. Hogy és miként, mindez homályba vész. És a homály később sem oszlik, inkább áthatolhatatlan sűrűségű ködként ül Théba felett. Ugyanis Dionüszosz, aki Kadmosz és Harmónia mennyegzőjén legalább homológ módon részt vett, Thébában is meg akarta vetni a lábát: azaz elterjeszteni kultuszát és misztériumait. A dionüszoszi kultusznak (*nők=tehenek*) azonban az arészi (*sárkánykígyó*) vonal ellenállt. Pentheusz nagyapa (Teiresziász jóspásztor figyelmeztetése ellenére) mindenképpen gátolni igyekezett a Dionüszosz-kultusz bevezetését, megtiltotta a nőknek, hogy részt vegyenek a Kitharion hegy lejtőjén rendezendő bakkhikus orgiákon. Természetesen – a görögségnek idegen földről, Krétáról érkező – Dionüszosz ezen csak nevetett: a thébai nőkre „*tébolyt*” bocsátott, míg Pentheuszt „*örülette!*” sújtotta. A nagyapa ezek után bakkhánsnőnek öltözve követte a nőket, hogy kilesse tombolásukat. A bakkhánsnők felfedezték a rejtőzködő nagyapát, vad oroszlánnak vélték, és darabokra szaggatták. Elsőnek a dédnagyanya és a két dédnagynéni vetették rá magukat... Így születik meg Thébaiban Dionüszosz, a fallikus (Kos/Mars energiájú) istenség és kultusza. Kérdéses, hogy Pentheusz és a hasonló sorsú Labdakosz között mi a különbség és mi az azonosság, vagy egy személy a kettő? Arész talán Dionüszoszt használná föl megtorlásul Kadmosz ősbűnéért, mert megölte Arész szent sárkánykígyóját? Ami itt derengeni látszik, az csupán annyi, hogy Iokaszté az arészi vonalon jön, és bizonyosan egyedül ő a királyi hatalom forrása. Három férfit emel ágyán keresztül királlyá: Laioszt, Kreónt (aki a *testvére*...) és Oidipuszt. (Ne feledjük Teiresziász tapasztalatát: „Csupán egy tizedrészét élvezi a férfi, tízszer annyi gyönyörrel telik meg az asszony, örvendezve lelkében.”) Iokaszté egyesíti magában a kadmoszi-dionüszoszi (a görögségnek idegen földről jövő megújító szellemi/vallási vére/energiája) és arészi (a görögségnek khtonikus, originális szellemi/vallás vére/energiája) genealógiáját. Iokaszté Laiosztól valószínűleg egy ellenállhatatlan dionüszoszi mámorestén esik teherbe, hogy kihordja a *görögséget végre megváltó* Oidipuszt. A görögség új, *balga-bölcs* (*bal-jobb*) őskirályát, aki az Arész/Arén/Aries-korszakban Homérosztól Megalexandroszig szétáradó görögség minden időkre kisugárzó, mumfordi-jaspersi értelemben vett AxialAge/Achsenzeit-t teremtő tűz(Kos/Bárány)szellemét fellobbantja. Ma is ennél a logosztűznél melegedünk, mai is innen indulunk. Persze a dolog úgy áll, hogy ez a tűz mögöttünk van, csupán árnyékunk jelöli az irányt, amerre csak előre mehetünk a Bárány vérével öntözött úton.

TEIRESZIASZ (Τειρεσίας) Kharikló (Athéné társnői közé tartozó) nimfa fia, az öt szpartosz egyik (Udaiosz=„Alapító”) leszármazottja. A szpartoszok (Σπαρτοί=„vetett emberek”), a Kadmosz által megölt arészi sárkánykígyó fogaiból sarjadtak. A legerősebb thébai nemzetségek a szpartaszokra vezették vissza családfájukat. Teiresziász is, csakúgy, mint

Iokaszté, Arész ivadék. Nevében a szótó, τέραξ jelentése: csoda, jósjel, csodás dolog és szörnyűség. Kerényi azt mondja Teiresziaszról, hogy Thébai egyetlen valódi bölcse, aki vak szemével ugyanúgy keresztül látott Oidipusz tévedésein, mint annak idején Laiosz eltévelyedésén. Teiresziasz látta, amit rajta kívül senki sem, Athéné fedetlen testét – a bölcsességet. Athéné, a bagolyszemű lány, a szellem, a bátorság, az okosság és a bölcs tanács megtestesülése. A lány csillogó aranyból való harci fegyverzetben született meg atyja, Zeusz szent fejéből. Olyasmit szült, ami erősebb, mint a villám. Athéné minden hódítási kísérlet ellenére szűz maradt. Amikor Nietzsche azt mondja, Athénére utalva: „*Ha feltesszük, hogy az igazság egy nő –*” akkor azt kérdezi: „*nem alapos-e a gyanúnk, hogy... egyetlen filozófus sem értett a nőkhöz?... Annyi bizonyos, hogy nem hagyta magát meghódítani: – s ma... szomorú és csüggedt testtartással álldogál.*” Az érinthetetlen lányt, az isteni női aspektusát, a szellem tiszta/női energiáját, Démokritosz *phronésis*-nek („értelem”-nek) nevezi, ő a kozmikus Értelmeleml oszthatatlanságának princípiuma, a világbölcsesség jelképe, poláris kiegészítője: a féktelen és extatikus Dionüszosz. Bölcsessége más természetű, mint Hepaisztozé és Prométheuszé, ő Törvényalkotó és Védemező. Athéné tanúbizonyosága a szervező és irányító értelmeleml, amely megszabja a világegyetem és a társadalmi törvényhozás alapelveit és életét. Nevei: Phatria („testvéri”), Bulaia („tanácsadó”), Szotheria („megváltó/megmentő”), Pronoia („előrelátó”). A világbölcs lányalak azt mondta magáról: „*Én vagyok mindaz, ami volt, ami van, és ami lesz, a ruhámat még egyetlen halandó sem lebbentette fel.*” Egyedül Teiresziasz látta őt, amint megszomjazva egy forráshoz sietett. Kerényi így írja le a bevatást: „*Akaratlanul látta, amit nem szabad megpillantani. Látta Athéné keblét és ölet, s nem volt szabad többé a napot látnia. Az istennő a szemére tette a kezét, s megvakította. De kesergő társnője, Kharikló kedvéért jövendőmondóvá avatta Teiresziaszt: megtisztította fülét, hogy értse a madarak szavát, s egy somfabotot (aranypálcát) küldött neki, hogy azzal járhasson, mint a látnokok.*” Aki a bölcsességet látta, mindent látott. Teiresziasz másik beavatása, a kígyóbeavatás volt. Athéné oltalmazza a szent és bölcs állatot, a kígyót (s legkedvesebb védenca, az okos és bátor hős, Odüsszeusz). Amikor Teiresziasz pásztorként két pároz kígyóval találkozott, agyonütötte a nősténykígyót, s azonnal nővé változott. Nőként élt, megtapasztalva a női szerelmet. Hét év után ismét szeretkező kígyópárral találkozott, s ekkor visszaváltozott férfivá. Zeusz és Héra őt hívta döntőbíróul abban a kérdésben, hogy a férfi vagy a női nemnek jelent-e többet a szerelem? Iokaszténál láttuk, hogy mi volt a tapasztalata. Jutalmul ismét vakságot és hétnemzedéknyi életidőt kapott. Kerényi írja, hogy „*vakon és isteni tudás birtokában át kellett élnie Kadmosznak és utódainak – hat nemzedéknek – a sorsát, s megőrizhette tudatát, egyedül ő minden ember közül, az Alvilágban is*”. Mit is mond itt Homérosz szavaival Odüsszeusznak, s minden halandónak az isteni látnok: „*Édes, könnyű utat keresel haza, ... csakhogy az isten szörnyűvé teszi*”.

OIDIPUSZ. Az *Oidipusz király* a drámák drámája. *Arisztotelész*, a katharxis folyamatát elemezve mondja, hogy *Szophoklész* műve viseli magán a legteljesebb, legtisztább formában a tragédia műfaji jegyeit. A tragédia, arisztotelészi értelemlben is, nem a jellemeket, hanem a *cselekvést* „utánozza”. Az *Oidipusz király* sorsa az európai ember lelke megszabadításának története, s folyamatos viszonyítási pont mind az Erzsébet-kori, mind a 17. századi francia tragédiák, mind a modern és posztmodern drámairodalom elemzéséhez, értékeléséhez. Ott van *Enescu* és *Sztravinszkij* operájában, *Honegger* és *Orff* zenéjében. *Oidipusz* a *Hamlet* ősmoellje: a bűn felfedésének és a következetes kiengesztelésnek, a közösség megújításának, az ember isteni méltóságának a végsőkig, az önbüntetésből fakadó megigazulásig vitt katharxisa. *Oidipusznak* az a sorsa, hogy *teste* az istenek kiválasztott eszköze legyen az isteni megtorlásban, azokért a bűnökért, amiket nem ő, hanem még születése előtt a közösség vezetői követtek el, akik letértek gyönyörhajszozásukban a közös útról. *Babits*, akinek veretes fordításában elevenedik meg archetipikus mélytörténetünk, pontosan felismeri, hogy itt hiába

keresnénk a freudi pszichoanalízis drámáját, mert: *Oidipus*nak nincs „Oidipusz komplexusa”. Élete és a jóslatokból származó tudása minden erejével, akaratának legjobb szándékú bevetésével azon van, hogy az istenek szörnyű büntetését ne hajtsa végre. De lehet-e a sorstalan és állandó istenek hatalma előtt a prekrisztianus időkben kitérni? Öntudatlanul és ártatlanul hull a legszörnyűbb bűnbe: sejtelve sincs arról, hogy akit megöl, a saját apja, s akit feleségül kap a közösségtől, az édesanyja. Amint *Babits* írja: „*Sorsdráma. Szörnyű, barbár mese. Véres és sexuális talányok. Elnyomott emlékek és gyerekkori borzalmak felkeverése. Hirtelen, képtelen, előretudott, és mégis elháríthatatlan katasztrófa. Babona, vallás és matematika különös fonadékú szövete. A sors irracionális gyökereinek ízét érezzük.*” Ám túl van a matematikán, a szophoklészi drámaszerkesztés geometrikus architektúráján – ez itt már önmagát író, paranoiás oknyomozó logika. *Oidipus* minden lépését népének királyi szolgálatában lépi. Minél inkább kerül végzetét, annál biztosabban sodródik feléje. Kikerülhetetlen örvény. Akit behúz az örvény, *testében* tehetetlen. De a lelke szabad. Szembenéz a legnagyobb szenvedéssel, s magára veszi azt. Nem a halál feloldozását választja, a sorstalanságot, hanem itt és most a közösség minden bűnét, az erkölcsi bomlás pestisét vállalja magára, hogy a közösséget megszabadítsa dögvészben rothadó sorsától. Az *Oidipus Kolonosban* pedig önvakítottan, túl minden látszaton, belső látással – immár függetlenül a külső démoni erőktől –, legyőzve az istenek béklyóit, önmaga korlátjait átlépve, magával viszi a mitikus térbe a pusztulás minden okát. A tisztító viharban már nem a népe boldogságáért aggódó király, s nem az önmaga rejtélyét fészegető ember tűnik el, hanem a Lélek és Bölcsesség Királya – a *katharosz*: a tiszta. Üzen minden örökjelennek: vállald sorsodat sorsod felett. Igen, ebben a csordaidőben.